ISSN 2320 - 4494
RNI No. [illegible]/2012-TC

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Refereed Research Journal

Volume : [illegible] Issue : XVI [illegible] 2016

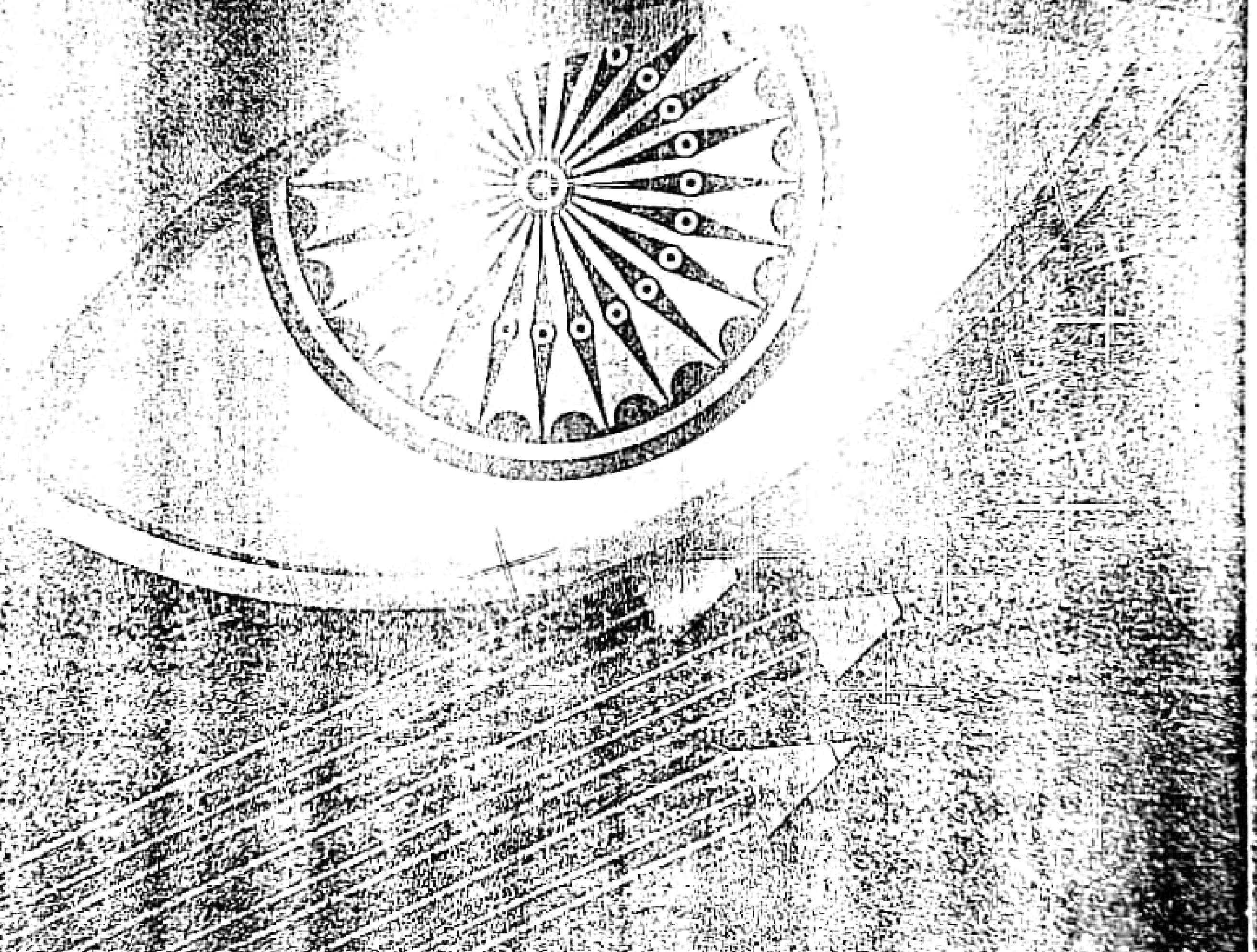

ARTS | COMMERCE | SCIENCE | AGRICULTURE | EDUCATION | MANAGEMENT | MEDICAL | ENGINEERING & IT | LAW | SOCIAL SCIENCES | PHYSICAL EDUCATION | JOURNALISM | PHARMACY

Editor
Sarkate Sadashiv Haribhau
Email : powerofknowledge3@gmail.com, shsarkate@gmail.com

Scanned by CamScanner

Power of Knowledge Volume : I Issue : XVI Oct-Dec.2016 ISSN 2320- 4494

दलित स्त्री आत्मकथनातील आंबेडकरी जाणिवा

प्रा.डॉ.मनोहर सिरसाट
संशोधक मार्गदर्शक
कला, विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, धारुर

प्रा. अरुणकुमार लेमाडे
श्री शिवाजी महाविद्यालय ,परभणी

प्रस्तावना :-

एकोणिसाव्या शतकाला प्रबोधनाचे शतक म्हटले जाते. या शतकात स्त्री शिक्षणाचा, तिच्या प्रतिष्ठेचा आणि तिच्या अस्तित्वाचा विचार प्रभावीपणे मांडला गेला आहे. इंग्रजी राजवटीच्या आगमनामुळे भारतामध्ये स्त्रीकडे पाहण्याच्या दृष्टिकोनात बदल व्हायला सुरुवात झाली. याकाळात सार्वत्रिक शिक्षणामुळे अज्ञान दूर होऊन ज्ञान पसरायला लागले. म. फुले सावित्रीबाइं फुले यांच्यामुळे स्त्रिया शिकू लागल्या. त्यांना आपल्या अस्तित्वाची जाणिव व्हायला लागली. विचार स्वातंत्र्य, अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य, स्त्रि-पुरुष समानता हा विचार प्रबळ होऊन स्त्री विचार करु लागली. इंग्रज भारतात येण्वाअगोदर आणि आल्यावरही लगेचच स्त्री मुक्त झाली असेही म्हणता येत नाही. स्त्रियांकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन आधुनिक काळात सुधरला असला तरी पुरुषप्रधान संस्कृती असलेल्या या देशामध्ये पुरुषांच्या अहंपणामुळे स्त्री ही नेहमीच गोण समजली गेली.

प्राचीन साहित्यामध्ये स्त्रियांचे वर्णन आलेले आहे. त्यात स्त्री ही उपभोग्य म्हणूनच चितारली गेली. फक्त सुंदर वस्तुप्रमाणे तिच्याकडे पाहण्यात आले. तिच्यातील स्वत्वाची भूमिका कुणीही मांडली नाही. म.फुले-शाहु-आंबेडकर यांच्या वैचारिक क्रांतीनंतरच स्त्रियांमध्ये स्वत्वाची जाणीव निर्माण झाली.

एकीकडे स्त्री विषयी अधुनिक विचार पुढे येऊ लागले तर दुसरीकडे समाजात तिला त्याच पुर्वीच्या अवहेलनाच्या नजरेने पाहणे चालुच होते. त्यामुळे एकोणिसाव्या आणि विसाव्या शतकातही स्त्री शिक्षणाला आणि स्त्रियांच्या प्रबोधनाला योग्य ती दिशा मिळाली नाही. असे असले तरी संघर्षाला प्रतिकुल परिस्थितीला तोंड देऊन स्त्रिया शिकत आहेत. स्त्री मुक्तीच्या चळवळी चालुच आहेत. आजची स्त्री कार्यकर्ती, लेखिका आणि प्रशासक अशा अनेक भूमिका पार पाडत असताना दिसते. मराठी साहित्यामध्ये लेखिका म्हणून स्त्री आपली जागा निर्माण करताना दिसत आहे. म.फुले आणि आंबेडकर यांच्या विचार वैशिष्टयांमुळेच ही स्त्री आपल्या अस्तित्वाच्या शोधांत शिक्षणाचा पुरस्कार करताना दिसत आहे.

इतर सहित्यप्रकारांप्रमाणे आत्मचरित्र हा साहित्यप्रकार स्त्रियांनी आपला भावविष्कार साकरण्यासाठी निवडला आहे. मराठीमध्ये स्त्रियांची बरीचशी आत्मचरित्रे लिहिली गेली आहेत. त्यात पंडिता रमाबाई , आनंदीबाई कर्वे, आनंदीबाई शिर्के, लिलाताई पटवर्धन, शीलवतीबाई केतकर, रोहिणी भाटे, दुर्गाबाई खोटे, उषाताई भट, इत्यादी लेखिकांनी आत्मचरित्रे लिहीली आहेत.

दलित स्त्रियांची आत्मकथने :

मराठी साहितयातून दलित साहित्याचा नवा प्रवाह वाहू लागल्यापासून आणि दलित साहित्यातून आविष्काराचे सर्वच प्रकार आपल्या प्रतिभेच्या साह्याने उजळू लागल्यावर दलित स्त्रीदेखील आपले भावविश्वआपले विचार साहित्यातून मांडण्यास सज्ज झालेली आहे.

मराठी साहित्यात दलित कवितेने ज्याप्रमाणे मराठी कवितेला नवा आशय दिला त्याप्रमाणे दलित स्त्री आत्मकथनाने

Scanned by CamScanner